

ECONOMIC SCIENCES

LEGISLATIVE SUPPORT AND STATE REGULATION OF INVESTIGATIONS OF FINANCIAL OFFENSES IN STATE INSTITUTIONS OF UKRAINE

Romaniv Ye.

*Professor of the Department of accounting, analysis and control, PhD
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv*

Lazorko M.

*Master of Specialty 071 "Accounting and Taxation"
Educational program "Accounting, analysis and financial investigations"
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv*

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Романів Є.М.

*професор кафедри обліку, аналізу і контролю, кандидат економічних наук
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів*

Лазорко М.І.

*Магістр спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік, аналіз та фінансові розслідування»
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів*

DOI: 10.24412/3453-9875-2021-72-2-3-8

Abstract

The article reveals the essence of legislative and state regulation of investigations of financial offenses as an important tool for ensuring economic security. The essence and tasks of the new body - the Bureau of Economic Security of Ukraine, as well as its advantages are substantiated. The forms and stages of investigations of financial offenses in the leading countries of the world are investigated. On the basis of which the most acceptable approaches to ensure the economic security of Ukraine have been identified.

Анотація

У статті розкрито сутність законодавчого і державного регулювання розслідувань фінансових правопорушень як важливого інструменту забезпечення економічної безпеки. Обґрунтовано сутність та завдання нового органу - Бюро економічної безпеки України, а також його переваги. Досліджено форми та етапи проведення розслідувань фінансових правопорушень в провідних країнах світу. На основі чого визначено найбільш прийнятні підходи для забезпечення економічної безпеки України.

Keywords: Economic offenses, legal regulation, investigations, Bureau of Economic Security of Ukraine.

Ключові слова: Економічні правопорушення, правове регулювання, розслідування, Бюро економічної безпеки України.

Забезпечення безпеки фінансово-економічної сфери як для підприємства, так і держави в цілому неможливе без належного рівня організації та координації діяльності фіскальних і контролюючих органів на відомчому (міжвідомчому) та загальнодержавному рівнях, за одночасного використання консалтингових та аутсорсингових послуг «фінансових розслідувань». Показники динаміки реальних і потенційних загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання, зумовлюють потреби формування нових підходів до реформування усієї системи боротьби з злочинами фінансово-економічної сфери та приведення її у відповідність до чинного вітчизняного законодавства та міжнародних вимог із врахуванням національних особливостей злочинів економічної сфери.

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів проведення аналізу та фінансових розслідувань економічних злочинів, внесення пропозицій з удосконалення порядку проведення розслідувань і подолання економічних злочинів та їх недопущення у майбутньому.

Виходячи із поставленої мети, визначено такі завдання роботи:

1. Розкрити сутність та види економічних злочинів, зміст аналізу, фінансових розслідувань та сфери їх застосування.

2. Дослідити основні закони і нормативно-правові акти, що регулюють питання проведення розслідувань економічних злочинів.

3. Визначити особливості проведення аналізу та фінансових розслідувань економічних злочинів.

4. Розглянути види відповідальності за здійснення економічних злочинів і попереджувальні заходи з їх недопущення у майбутньому.

5. Запропонувати шляхи удосконалення порядку проведення аналізу та фінансових

розслідувань економічних злочинів в Україні з урахуванням досвіду зарубіжних країн, необхідності створення Бюро економічної безпеки України, а також доцільності комплексного і постійного використання інформаційних технологій у сфері протидії економічній злочинності

Установи державного значення посідають важливе місце у фінансовій системі держави, виконуючи головну роль у забезпеченні державного фінансування, реалізуючи соціально-економічні функції держави.

Приховування та несплата державними органами належних сум податків, зборів та обов'язкових платежів на рівні з іншими фінансовими порушеннями, що загрожує економічній безпеці держави, призводить до неналежного виконання бюджетних надходжень, а отже, і до поганих соціально-економічних показників. Це негативно впливає на добробут населення країни та ступінь задоволення соціальних потреб, які в основному забезпечуються інститутами державного сектору.

Державні установи, які беруть участь у виявленні та розкритті фінансових порушень у сфері бюджету, зосереджують свою увагу на їх недопущенню, запобіганню у майбутньому і судовому переслідуванню осіб, відповідальних за адміністративні, трудові, кримінальні відповідальності. Державна податкова служба України посідає важливе місце в цьому типі інституційної системи, особливо її структурне розгалуження.

Як невід'ємна частина стратегії боротьби зі злочинністю у державі, фінансове розслідування має ґрунтуватися на правовій основі, встановлюючи роль фінансового розслідування як важливої частини системи правопорядку та органів економічної безпеки.

Правове регулювання розслідувань правопорушень у сфері економіки України базується на законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють фінанси, бюджетні та податкові відносини, діяльність суб'єктів господарювання (включаючи державні установи), правоохоронну і контрольну діяльність, притягнення порушників до відповідальності.

Контроль за дотриманням органами державного значення бюджетного законодавства здійснюється на всіх етапах бюджетного процесу [1].

Органи державної влади у процесі своєї діяльності повинні дотримуватися вимог статті 15 ПКУ. Відповідно до цього, сплачувати податки повинні всі юридичні особи та їхні структурні підрозділи, які володіють чи отримують об'єкт оподаткування

або здійснюють діяльність, яка є об'єктом оподаткування згідно ПКУ [2].

Податковий кодекс України передбачає, що при визначенні податкових зобов'язань не допускаються прояви податкової дискримінації щодо суб'єктів господарювання (юридичних та фізичних осіб, у тому числі нерезидентів).

Глава 11 «Відповідальність» ПКУ містить тлумачення податкового злочину, який являє собою протиправне, винне діяння (дія чи бездіяльність) платника податку (в тому числі осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених цим Кодексом [2].

Під час розслідування економічних злочинів, що порушують податкове законодавство, за наявності доказів того, що платник податків претендує на навмисне створення умов для інших цілей, але не виконує чи неналежним чином виконує вимоги ПКУ та іншого законодавства, контроль якого делегується контролюючим органам [2].

Опрацювавши твердження ПКУ можна побачити, що ним закріплено правові засади діяльності податкової міліції (права, повноваження та відповідальність) як органу боротьби з податковими правопорушеннями.

Важливим нормативно-правовим документом, який сформульовано та затверджено відповідно до вимог українського податкового законодавства, є Методичні рекомендації щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної податкової служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків [3].

Юридичною силою для проведення фінансових розслідувань та судового переслідування правоохоронними органами є: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін., укази Президента України, ухвали Уряду України, а також відомчі нормативно-правові акти.

Положення Кримінального кодексу України (ККУ) покликані забезпечити мир і безпеку людства, захистити конституційний лад України, громадську безпеку, громадський порядок, права та свободи людини та громадянина, майно та довілля від кримінальних порушень, а також запобігання кримінальним злочинам [4].

Органи державного значення також можуть бути причетні до такого економічного злочину як ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), так як вони є юридичними особами і відповідно платниками податків.

Встановлено такий порядок кримінального провадження на території України і його завдання згідно Кримінально процесуального кодексу України:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду;

4) притягнення до відповідальності в міру вини;

5) забезпечення того, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу;

6) щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [5].

З метою створення єдиної державної установи для проведення фінансових розслідувань

нещодавно прийнято Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-ІХ [6]. Закон визначає правові аспекти організації та діяльності агентства економічної безпеки, визначає його функції: правоохоронну, економічну, аналітичну, інформаційну тощо. Загалом цей Закон базується на шістьох розділах:

Розділ I. Загальні положення (містить 7 статей);

Розділ II. Повноваження Бюро економічної безпеки України (містить 6 статей);

Розділ III. Організація діяльності Бюро економічної безпеки України (містить 15 статей);

Розділ IV. Правовий, соціальний захист працівників Бюро економічної безпеки (містить 4 статі);

Розділ V. Контроль за діяльністю та відповідальність Бюро економічної безпеки (містить 6 статей);

Розділ VI. Прикінцеві положення.

Відповідно до Закону України № 1150-ІХ, Бюро проводить досудове розслідування кримінальних правопорушень у фінансовому секторі, особливо щодо легальної господарської діяльності (ст. 204 «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підкацизних товарів» ККУ), а також ухилення від сплати податків (ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» ККУ) та банкрутство (ст. 219 «Доведення до банкрутства» ККУ). У деяких випадках працівники Бюро розслідувань будуть проводити досудове розслідування щодо інших складів злочинів.

Закон передбачає створення в агентстві економічної безпеки Ради громадського контролю як постійно-діючого колегіального виборчого органу для забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю Бюро (ст. 34 «Рада громадського контролю при Бюро економічної безпеки України») [6]. Цей орган повинен забезпечити популяризацію діяльності Бюро в суспільстві та зменшити ризик незаконних дій з боку його представників. Рада громадського контролю повинна

функціонувати відповідно до Положення про Раду, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

З набранням чинності Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» повинні припинити діяльність структурні підрозділи податкової міліції.

Завдання, мету і зміст оперативно-розшукової діяльності, їх підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, їх основні права та обов'язки, методи і принципи, які повинні застосовувати оперативні підрозділи у своїй діяльності, подано у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ [7].

Аналіз правового поля розслідувань економічних правопорушень в загальному і також дотичних установ державного значення вказує про те, що сфера фінансово-економічних і правових відносин врегульована недостатньо. Протягом років в Україні формувалася законодавчий фундамент, який визначає суб'єктів правопорушень, перелік контролюючих, слідчих та оперативно-розшукових органів, їх права, обов'язки та відповідальність за порушення вимог чинного законодавства, об'єктів правопорушень тощо.

Єдиним державним органом, відповідальним за розгляд злочинів у сфері економіки, є Бюро економічної безпеки, згідно Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», який набув чинності 25.03.2021 р. Дана інституція буде функціонувати на основі податкової міліції.

Стаття 38 «Орган досудового розслідування» КПКУ зазначено, що органами досудового розслідування є агентства, які проводять досудове слідство і подальші розслідування [5], які викладено у табл. 1.

Досудове розслідування проводиться слідчим самостійно або групою. Орган досудового розслідування повинен забезпечити всі необхідні, визначені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

За даними КПКУ, оперативні підрозділи органів безпеки, органів Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, відомств, які здійснюють нагляд за податковим та митним законодавством, Державної прикордонної служби України, здійснюють слідчі (пошукові) дії та негласні слідчі (пошукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням прокурора, слідчого, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [5].

Відомства досудового розслідування

Органи, що здійснюють досудове слідство	Органи, що здійснюють дізнання
1) слідчі підрозділи: - органів безпеки; - органів Національної поліції; - органів Державного бюро розслідувань; - органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства	підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: - органів безпеки; - органів Національної поліції; - органів Державного бюро розслідувань; - органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства
2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України	

Джерело: складено автором на основі [5]

Оскільки органи державного значення є учасниками бюджетних, фінансово-економічних і податкових відносин, а через певні обставини їх посадові особи свідомо порушують податкове законодавство, відповідно ККУ уповноважує слідчі органи, які здійснюють моніторинг дотримання податкового законодавства, проводити досудове розслідування злочинів відповідно до статей вищевказаного Кодексу: 2051 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», 2121 «Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», 216 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання / збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок» [4].

Якщо в процесі розслідування вищезазначених видів шахрайства можна буде встановити злочини, передбачені статтями 192 «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою», 222 «Шахрайство з фінансовими ресурсами», 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», 366 «Службове підроблення» та ін. [4], здійснені особою, яка перебуває під слідством, або іншими особами, якщо вони пов'язані зі злочином, вчиненим особою, яка перебуває під слідством, відповідно вони розслідуються слідчими відомств, які контролюють додержання податкового законодавства [5].

Оперативно-розшукова діяльність проводиться спеціальними підрозділами правоохоронних структур відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (табл. 2).

Інші структури вищезазначених органів та інші міністерства і відомства не мають права на проведення оперативно-розшукової діяльності.

Для того, щоб правоохоронні органи розпочали дії та розслідування, їм потрібна достовірна інформація про порушення юридичних аспектів. Що стосується порушення податкового законодавства, то Державна податкова служба України (ДПС) та її територіальні управління відіграють важливу роль у системі органів державної влади, яка бере участь (прямо чи опосередковано) у розслідуванні фінансових злочинів посадовими особами державних органів. Під час розслідування економічних правопорушень (включаючи їх вчинення з боку високопосадовців), у тому числі під час досудових розслідувань, правоохоронні органи взаємодіють із такими департаментами ДПС:

- Департаментом податкових розслідувань
- Департаментом супроводження судових справ,
- Слідчим управлінням фінансових розслідувань.
- Через актуальність запобігання та боротьби із вивченими схемами ухилення від сплати податків, у структурі Державної податкової служби України було створено Департамент податкових розслідувань. Діяльність цього підрозділу має на меті розкрити найбільш актуальні, небезпечні та всеосяжні моделі ухилення від сплати податків та зборів. Кримінальні розслідування щодо податкових порушень вищезгаданий департамент не провадить.

Таблиця 2

Державні структури, підрозділи яких мають право на проведення оперативно-розшукової діяльності згідно Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»

Державна структура	Підрозділи
Національна поліція	підрозділи кримінальної та спеціальної поліції
Державне бюро розслідувань Служба безпеки України	- оперативні та оперативно-технічні підрозділи; - підрозділи внутрішнього контролю; - підрозділи забезпечення особистої безпеки; - контррозвідка; - військова контррозвідка; - спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю; - оперативно-технічними підрозділи; - підрозділи внутрішньої безпеки;

	<ul style="list-style-type: none"> - підрозділи оперативного документування; - підрозділи боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства; - працівники правоохоронних органів
Служба зовнішньої розвідки України	<ul style="list-style-type: none"> - підрозділи агентурної розвідки; - оперативно-технічні підрозділи; - підрозділи власної безпеки
Державна прикордонна служба України	<ul style="list-style-type: none"> - розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (підрозділи агентурної розвідки, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи власної безпеки); - підрозділи забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки; - підрозділи оперативного документування; - оперативно-розшукові підрозділи; - оперативно-технічні підрозділи; - підрозділи оперативного документування; - оперативно-розшукові підрозділи; - оперативно-технічні підрозділи
Управління державної охорони	підрозділ оперативного забезпечення охорони (винятково для забезпечення безпеки осіб та об'єктів, які перебувають під державною охороною)
Органи доходів і зборів	оперативні підрозділи податкової міліції ; - підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою
Національне антикорупційне бюро України	<ul style="list-style-type: none"> - детективи; - оперативно-технічні підрозділи; - підрозділи внутрішнього контролю

Джерело: складено автором на основі [7]

Основою для створення цього підрозділу були проаналізовані оперативні характеристики установ (структурних підрозділів), які проводили аналітичну роботу з визначення моделей (схем) ухилення від сплати податків у розвинених країнах, особливо досвід США, Австралії та Канади.

Державна податкова служба України та її територіальні установи проводять господарсько-пошукову діяльність, досудове розслідування, вживають заходів щодо відшкодування збитків державі та шукають осіб, які ухиляються від слідства та судових кримінальних правопорушень у податковій, митній та бюджетній сферах.

Слідче управління фінансових розслідувань ДПС України складається з відділу організації досудового розслідування, трьох відділів розслідування кримінальних проваджень і сектору діловодства.

Дослідження державних установ, які законно уповноважені проводити розслідування економічних правопорушень показують, що через різну природу, складність та структуру таких злочинів їх досить багато.

Що стосується національних інституцій, то основними стосавами, які розслідують економічні правопорушення є: Бюро економічної безпеки, Державна податкова служба та її підрозділи, Національне антикорупційне бюро, Служба безпеки України, Національна поліція та Прокуратура.

В результаті проведеного дослідження обґрунтована необхідність модернізації системи боротьби з економічними злочинами в Україні на рівні як окремих суб'єктів господарювання, так і держави в

цілому шляхом трансформації системи правоохоронних органів з урахуванням досвіду країн ЄС та вимог сьогодення.

Економічні злочини необхідно розглядати як протиправну дію, яка вчиняється у сфері економіки із зловживанням влади, що посягає на порядок здійснення економічного управління і має на меті одержання економічної вигоди; а фінансові розслідування розглянуто як засоби виявлення і попередження різноманітних зловживань, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, шахрайством, корупційними проявами.

З метою ведення ефективної боротьби з економічними правопорушеннями і корупцією, формування надійної системи забезпечення економічної безпеки держави необхідним є створення Бюро економічної безпеки України. Що неминуче зіткнеться з низкою ризиків ефективного функціонування на початкових етапах своєї діяльності і без довіри до влади і державних установ не матиме жодних перспектив і призведе лише до додаткового витрачання бюджетних коштів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI / Державна податкова служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/nk/>

3. Методичні рекомендації щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної податкової служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків: Наказ

Державної податкової служби України від 04.09.2020 р. № 470 / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0470912-20#Text>

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.04.2010 р. № 4651-VI /

Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

6. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

MODERN POVERTY: CONTENT AND ANALYSIS

Javadova S.

*Russian State University for the Humanities
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Theoretical and Applied Economics*

Ponomareva T.

Student of the Faculty of Economics

СОВРЕМЕННАЯ БЕДНОСТЬ: СОДЕРЖАНИЕ И АНАЛИЗ

Джавадова С.А.

*Российский государственный гуманитарный университет
к.э.н., доцент кафедры теоретической и прикладной экономики,*

Пономарёва Т.С.

Студентка 4 курса РГГУ, экономический факультет

DOI: 10.24412/3453-9875-2021-72-2-8-11

Abstract

The article examines the current situation, revealing the situation of poverty of the population in the Russian Federation, in order to test the hypothesis that the definition of multiple deprivation in the country leads to a distorted analysis of poverty in the regions of the state, which affects the conclusions about the situation of poverty in the direction of understatement. Based on the conducted research, the article draws reasonable conclusions.

Аннотация

В статье рассмотрена текущая ситуация, раскрывающая положение бедности населения в Российской Федерации, с целью проверки гипотезы о том, что определение множественной депривации в стране приводит к искаженному анализу бедности в регионах государства, что сказывается на выводах о ситуации бедности в сторону занижения. Основываясь на проведенном исследовании, в статье сделаны обоснованные выводы.

Keywords: poverty, multiple deprivation, poverty level, vulnerability of districts, monetary concept.

Ключевые слова: бедность, множественная депривация, уровень бедности, уязвимость районов, монетарная концепция.

Понятие бедности связано с историей современной России достаточно плотно. Более того, современный этап существования и России как государства начался с всеобъемлющей бедности. Политические и социальные потрясения, которые переживала наша страна в период 90-х годов XX века неизбежно породили и важнейшую экономическую проблему – всеобщую бедность [1].

В настоящее время, спустя 30 лет, было принято достаточное количество мер, направленных на решение вопроса с бедностью, однако проблема всё также существует и сейчас. Социально-экономическая дифференциация центра и регионов, кардинальное отличие доходов разных слоев населения, весомый уровень безработицы, низкая оплата неко-

торых видов квалифицированного труда - эти проблемы являются вполне актуальными и на сегодняшний день, и они же являются основообразующими факторами бедности [1].

О том же заявляет и статистика: по состоянию на 29.12.2020 процент населения, имеющего среднедушевые денежные доходы ниже величины прожиточного минимума, равняется 12,3%.

В Российской Федерации, как и многих других странах бывшего СНГ применяется концепция абсолютной бедности на основе монетарного подхода, основанной на построении границ бедности и выявлении депривационных показателей.

Данная концепция имеет немало критики, сводящейся к тому, что некоторые особенности такого